

Література:

1. Білецький О. Іван Франко і індійська література // Наукові записки Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. – Т. XV, вип. VII. Збірник філологічного факультету № 9. Присвячений 100-річчю з дня народження Івана Яковича Франка. – К., 1956.
2. Дашкевич В. До питання про заложних тварин в уявленнях українського народу // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.
3. Європейське Відродження та українська література XIV–XVII ст. / Відп. ред. О. Мишанич. – К., 1993.
4. Панчатантра. Перевод с санскрита, предисловие и примечания А. Сыркина. – Москва, 1972.
5. Півторак Г. Звідки ми і наша мова. – К., 1993.
6. Пономарьов А. Царина народної уяви та її класичні розробки. Вступна стаття // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.
7. Трубачев О. Лингвистическая периферия древнейшего славянства: Индоарийцы в Северном Причерноморье // Вопросы языкознания. – 1977. – № 6.
8. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
9. Франко Т. Про батька: статті, оповідання, спогади. – К., 1964.

Наталя Сергєєва (Київ)

Сонети Вільяма Шекспіра у перекладі Івана Франка

І. Франко відіграв важливу роль у розвитку перекладу в Україні, оскільки вважав його органічною частиною літературного процесу. Визначний український письменник, літературознавець, цікавився історією, культурою і, насамперед літературою, різних народів. Він знав 12 мов світу. Його захоплювала ідея донести до українського читача надбання світової літератури. Ще й сьогодні вражає широта інтересів поета і його перекладацької творчості. Вона охоплює фольклор (староруську епіку, чеські, болгарські, італійські, португальські, китайські, єврейські народні пісні, старошотландські, староанглійські пісні й балади, іспанські романи, санскритський епос, вавилонські гімни, біблійні легенди), старогрецьку і римську літератури, літератури слов'янських народів (російську, польську, чеську, словацьку, сербську), австрійську, англійську, австралійську, французьку, угорську, американську, німецьку тощо. Серед авторів, твори яких переклав І. Франко, є В. Шекспір, Данте, Бернс, Дж. Г. Байрон, П. Б. Шеллі, П. Кальдерон, Г. Ібсен, Г. Е. Лессінг, Ф. Шиллер, Й.-В. Гете, Е. Золя, Марк Твен, А. Доде, А. Франс, В. Гюго, А. Міцкевич, О. Пушкін, М. Лермонтов, Ф. Достоєвський, М. Салтиков-Щедрін, М. Некрасов та багато інших. Особливе місце у його творчості посідає антична, німецька та англійська література.

Освіта І. Франка ґрунтувалася на багатстві світової культури, і в першу чергу, античної греко-римської цивілізації. Особливе місце в літературознавчій та перекладацькій творчості І. Франка посідає антична література.

Це було зумовлено не тільки класичною освітою письменника, але й, насамперед, його розумінням виняткової ролі античної культури в історії розвитку європейської. У 1912 році І. Франко писав: “Скільки скористали західноєвропейські народи: французи, німці, англійці та італійці з перекладів творів грецької та римської старовини, це відомо кожному, хто лиш трохи займався літературою та культурною історією тих народів” [4: 16].

Можна стверджувати, що античність певною мірою допомогла Франкові виробити поетичну техніку і захопила його до поезії.

Античність була не тільки предметом захоплення, дослідження і перекладацької діяльності І. Франка, вона справила суттєвий вплив і на його власну творчість.

Зацікавленість І. Франка англійською літературою в першу чергу пов’язана з іменем видатного англійського письменника В. Шекспіра, творчість якого надихала на активну плідну працю не тільки Івана Яковича, а й Лесю Українку, П. Куліша, Панаса Мирного, М. Вороного, М. Рильського, Т. Осьмачку та багатьох інших авторів, які перекладали в свій час цього автора.

І. Франко розпочав перекладати В. Шекспіра у 1879 році і першою спробою був переклад уривків з першої дії трагедії “Король Лір”. П’єсу “Венеціанський купець” було перекладено пізніше, у 1912 році І. Франко першим в Україні почав перекладати шекспірівську лірику.

Сонет – один із найпопулярніших і найскладніших жанрів лірики нових часів. Він обов’язково містить 14 рядків, зафіксовану систему повторюваних рим і визначений зв’язок частин і цілого. І. Франко схарактеризував структуру сонета як “п’ятистоповий ямб, мов з міді литий”. Завдяки своїй виструнченій формі сонет став досконалим інструментом для відображення боротьби добра і зла у світі, зіткнення протилежностей.

Ще за доби Відродження виникла традиція у 1-му катрені подавати певне твердження, у 2-му – розвивати протилежну думку (антитезу), а в терцинах зображувати боротьбу протилежних сил, їхній синтез і водночас розв’язку. В. Шекспір запропонував нову, власну форму сонета: три катрени, в яких викладалася певна думка, і двовірш, у якому висловлювалась головна думка-висновок. Схема римування також відрізнялася від “петрарківської”: у катренах рима була або перехресною, або поясною, у двовірші – завжди парною. Сонет такої будови називається англійським, або “шекспірівським”.

В. Шекспір (1564–1616) написав 154 сонети, більшість із яких (126) присвячена невідомому білявому Юнакові, другові поета. Сонети 127–152 розкривають історію його драматичного кохання до Смаглявої леді, а в інших творах (153 та 154) автор висловив почуття радості й краси кохання.

Увагу І. Франка привернули 14, 76, 143, 130, 131, 96, 29, 30, 66, 28, 31 сонети. Зупинимось на перекладі І. Франка 66 сонета В. Шекспіра.

Ознайомимось із оригіналом, дослівним перекладом сонета і безпосередньо з перекладом І. Франка.

Tired with all these, for restful death I cry
 As to behold desert a beggar born,
 And needy Nothing trimm'd in jollity,
 And purest faith unhappily forsworn.
 And gilded honour shamefully misplaced,
 And maiden virtue rudely strumpeted,
 And right perfection wrongfully disgraced,
 And strength by limping sway disabled,
 And art made tongue – tied by authority,
 And Folly (doctor – like) controlling skill,
 And simple – Truth miscall'd Simplicity,
 And captiv – good attending captain ill:
 Tired with all these? From these would I be gone.
 Save that to die, I leave my love alone

Дослівний переклад:

Втомлений всім цим, задля спокою смерть я гукаю,
 Як спостерігати покинутим народженого жебраком,
 І злидні, нічим не прикрашені у веселошах,
 І найчистішу віру, нещасливо зражену,
 І позолочену честь, ганебно зневажену,
 І дівочу честь, грубо зганьблену,
 І справедливу гідність, несправедливо збезчещену,
 І силу, кульгавим впливом скалічену,
 І мистецтво, зроблене безмовним (язико-втомленим) авторитетами,
 І щирю правду, помилково названу простацтвом,
 І дурість, наче лікар, контролює майстерність,
 І полонене добро, що слухає хворого командира.
 Втомлений всім цим, від цього хотів би я піти,
 Рятуючи це, померти, я залишаю мою любов самотньою.

Сонет 66 у перекладі І. Франка:

Не раз я кличу смерть, бо нудно бачить в світі,
 Як ходить працівник в жебрацькому лахмітті,
 А капосне ніщо блищить у пишнім строю,
 А вірність щирая, знай, б'ється з клеветою.
 Як славу має й честь огида і облуда,
 А чистоту он там сквернить насилля дике,
 Як чесноту ганьбить ось стовпище велике,
 А власть над всіма зла, як на очах полуда.
 Перед надсилою художество німіє,
 А дурень мудрому відмірює права,
 І правда спугана, безпомічна дуріє,
 А добрий в найми йде, а ледар ужива –
 Умер би! Ні, держусь тривогою одною:
 Як я умру, й любов моя умре зі мною.

Як ми бачимо, ліричний герой вступає в конфлікт із несправедливим суспільством, яке руйнує його мрії і талант. Він ненавидить лицемірство і зло у всіх його проявах, йому боляче від жорстокої реальності, він проходить через глибокі душевні страждання, з часом загартується і починає філософськи помірковано ставитися до суперечливого світу. Можна розглядати конфлікт ширше – одвічна боротьба добра і зла. Головним у сонеті як у В. Шекспіра, так і в І. Франка є наявність конфлікту і його гармонійне розв'язання в кінці твору. Для шекспірівського ліричного героя на початку твору смерть неминуха, а в кінці – він сумнівається, бо залишить свою любов самотньою. І. Франко переосмислив фінал, його герой розуміє, що любов не зможе жити без нього і помре разом із ним. Це зупиняє ліричного героя від рішучих кроків, він не просто сумнівається у власному рішенні про смерть. Моральний обов'язок героя – не залишити друга самотнім, не приректи його на смерть. Навіть лише спогад про друга втримує ліричного героя на цьому світі. Ідейним центром перекладу є двовірш – заперечення смерті. Ліричний герой І. Франка живе в іншому столітті, в інший історичний період. Він – борець (як і сам І. Франко). Основна ідея сонета – життя заради життя, перевага життя над смертю, перемога любові – найсильнішого почуття, яке не тільки прикрашає цей світ, а й рятує його від загибелі.

Антитеза – основа сонета (вірність щирая – клевета; слава й честь – огида і облуда; мудрий – дурень тощо). Проте варто зазначити, що у В. Шекспіра образи сталі і нерухомі, а в І. Франка вони оживають. Лексико-морфологічний склад перекладу суттєво відрізняється від оригіналу: у В. Шекспіра використано 8 дієслів, а в І. Франка – 18. Це призводить до більшої експресивності. У В. Шекспіра цей сонет складається з 2-х речень. Перше речення містить 12 простих речень, із яких 10 називних приєднано сполучником “and”. За допомогою такої складної форми змальовано пороки суспільства. В І. Франка сонет складається з 4-х речень (по одному на катрен) + двовірш, перекладач не використовує анафору “and”, але часто вживає сполучник “а” як посилення антитези. Перекладач ледь помітно переставляє акценти у співвідношенні позитиву і негативу, уникає повтору на початку сонета і вкінці (змінює форму, проте лишає зміст), творчо переосмислює В. Шекспіра, змальовує власні відтінки образів-символів. Картина зубожілого світу передана настільки близько до оригіналу, що навіть не викликає питань і сумнівів, а деякі образи в І. Франка ще більш вдалі, ніж у В. Шекспіра (наприклад, у 3-му катрені). У перекладі наявні такі художні засоби: оксиморон (славу має й честь огида і облуда), метонімія (“кличу смерть” у значенні “вмерти”), епітети (пишний, щирая, спутана тощо), метафора (вірність б'ється з клеветою, правда дуріє тощо).

Сонет 66 В. Шекспіра у інтерпретації І. Франка має 12 рядків і двовірш.

1-й катрен має парну риму (аабб “світі – лахмітті, строю – з клеветою”);

2-й катрен – опоясуючу (абба “облуда – дике – велике – полуда”);

3-й катрен – перехресну риму (абаб “німіє – права – дуріє – ожива”); двовірш має парну риму (dd “одною – зі мною”). У 1, 2 катренах – жіноча рима (світі – лахмітті, дике – велике), у 3 катрені – чергуються жіноча і чоловіча (права – ужива, дуріє – німіє), у двовірші – жіноча рима (одною – мною).

В оригіналі маємо 1, 2, 3-й катрени з перехресною римою (абаб), а двовірш – з парною римою (dd).

І. Франко не просто переклав 66 сонет В. Шекспіра, а й створив прекрасну власну поетичну перлину.

Метою нашого компаративного аналізу було привернути увагу науковців до поетичної спадщини Франка-перекладача, яка потребує ґрунтовного дослідження.

Література:

1. Абуашвили А. За строкой лирики: О художественном переводе. – Москва, 1989.
2. Антонюк Т., Добрянська І. Лінгвістичний коментар до творів І. Франка зі шкільного курсу літератури. Навчальний посібник. – К., 2000.
3. Бандура О. Вивчення елементів теорії літератури у 9–11 класах: Посібник для вчителя. – К., 1989.
4. Борецький М. Античні джерела вітчизняної культури // Українська мова та література. – К., 2002. – № 38 (294).
5. Сергєєва Н. “Дослівна мова – нежива!” (Конспект інтерактивного бінарного уроку з використанням комп’ютерних технологій, 10 клас) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колеґіумах. – К., 2005. – № 4.
6. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.

Оксана Дзера (Львів)

Іван Франко – перекладач творів Дж. Г. Байрона

І. Франко, засновник українського перекладознавства, що започаткував методику лінгвостилістичного аналізу перекладу, рецензент і редактор тогочасних перекладів та блискучий перекладач значного доробку численних творів класичної і європейської літератури, доклався і до україномовної Байроніани. Він був редактором Кулішевого перекладу “Чайльд-Гарольдової мандрівки” (“Child Harold Pilgrimage”) та автором передмови до неї. У кількох статтях дослідник говорить про вплив новаторської поезії Дж. Г. Байрона, його “[...] гордого індивідуалізму” [2: т. 29: 234], “закоханості у чисто абстрактну поезію і філософські роздумування” [2: т. 27: 261] на слов’янську літературу, що довгий час перебувала “в байронічеських тогах” [2: т. 26: 296]. Розвиток байронізму І. Франко пов’язував з “[...] найкращими цвітами національного і духовного відродження слов’янських народів” [2: т. 29: 291]. Франкова стаття “Лорд Байрон”, де йдеться про життєвий і творчий шлях англійського поета та його вплив на світову культуру ХІХ ст., становить особливий інтерес. Автор зазначає, що глибоко національний характер Байронового слова робить його близьким для всього людства.